

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Господарське право»

на тему:

„Договори про надання послуг
(господарсько – правовий аспект)»

Студентки 3 курсу ПР - 32 групи
Галузь знань 0304 «Право»
Напрямок підготовки 6.030401
«Правознавство»
Лисака О.В.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Правова природа договорів про надання послуг....	5
РОЗДІЛ 2. Загальна характеристика договорів про надання послуг.....	12
2.1. Загальні положення про транспортні договори.....	12
2.2. Договір страхування.....	18
2.3. Кредитний договір.....	24
2.4. Договір комісії.....	27
2.5. Договір факторингу.....	31
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проголосивши себе суверенною і незалежною державою, Україна взяла курс на кардинальне реформування суспільного устрою, побудову громадського суспільства та ринкової економіки, в якій функціонують різні форми власності та підприємництва. Надання підприємствам і громадянам свободи господарської діяльності та підприємництва дало поштовх до розгортання сфери майнових відносин та урізноманітнення господарських зв'язків суб'єктів підприємницької діяльності як у внутрішньому обороті країни, так і при здійсненні ними зовнішньої діяльності.

Важливої ваги на сьогоднішній час набули питання договірних відносин як універсальної та найдоцільнішої форми опосередкування товарно-грошових відносин. Договір – це угода двох або більше осіб, яка спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Окремої уваги заслуговує положення щодо договорів про надання послуг в господарському праві України.

Доцільним є більш детально розглянути такі договори з точки зору господарсько-правових відносин, дати загальну характеристику цих договорів, висвітлити особливості договорів про надання деяких окремих послуг.

На сьогодні залишаються дискусійними питання щодо визначення системи договорів про надання послуг, поняття послуги як юридичної категорії, об'єкту та предмету договору про надання послуг, співвідношення договорів по наданню послуг із суміжними правовими категоріями, критерії їх класифікації тощо.

Господарський кодекс України не дає визначення ні договору про надання послуг, ні господарського договору як родовому поняттю. Проте законодавець у ст.901 ЦКУ зазначає, що за договором про надання послуг

одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу.

Договір послуг, як правило, є платним. Замовник зобов'язаний оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не передбачено договором. За загальним правилом виконавець має надати послугу особисто. Якщо за договором підряду основною метою є результат діяльності підрядника, тобто матеріальний об'єкт, то за договором надання послуг результат здійснення діяльності виконавця має нематеріальний характер, послуга споживається отримувачем у процесі її надання. У деяких випадках, якщо це впливає з умов договору або замовник висловив свій намір чи бажання, або відсутність заперечень, виконавець може покласти виконання умов договору на іншу особу.

Метою курсової роботи є дослідження договорів про надання послуг та їх класифікація.

В курсовій роботі ми проаналізуємо наступні **завдання**:

- визначити правову природу договорів про надання послуг;
- охарактеризувати загальні положення про транспортні договори;
- проаналізувати :
  1. договір страхування;
  2. кредитний договір;
  3. договір комісії;
  4. договір факторингу.

Об'єкт дослідження: договір про надання послуг.

Предмет дослідження: характеристика видів договорів про надання послуг.

Нормативно-правовою основою курсової роботи є чинне господарське законодавство України.

РОЗДІЛ 1. ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРІВ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ

Значну групу цивільно-правових зобов'язань становлять договори про надання послуг. До них можна віднести низку договорів, які передбачені ЦК України (договори перевезення, транспортного експедирування, комісії, доручення, зберігання, позики, кредиту тощо), іншими нормативно-правовими актами (агентський договір (ст. 297 ГК України), договір морського буксирування (ст. 222 КТМ України), договір про надання правової допомоги (розділ IV Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" від 5 липня 2012 р.), договір на туристичне обслуговування тощо, а також договори, які хоч і не передбачені чинним законодавством, однак поширені в договірній практиці учасників цивільних правовідносин (договори консалтингу, надання маркетингових послуг, надання ритуальних послуг тощо).

Усі договори про надання послуг мають низку спільних ознак, і це обумовлює закріплення в гл. 63 ЦК України узагальнених положень щодо договору про надання послуг. Норми цієї глави співвідносяться з нормами, що регулюють договори про окремі послуги, відповідно як загальні та спеціальні, тому застосовуються до всіх договорів про надання послуг, якщо інше не впливає із суті відповідних зобов'язань [2].

За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором (ч. 1 ст. 901 ЦК України).

Договори про надання послуг є двосторонніми (оскільки створюють права та обов'язки для обох сторін), можуть бути реальними (наприклад, договір перевезення вантажу, зберігання) або консенсуальними (наприклад,

договір транспортного експедирування).

Договори про надання послуг зазвичай є відплатними, а деякі з них - завжди відплатні (договори перевезення, транспортного експедирування, комісії тощо). Істотними умовами відплатного договору про надання послуг, зокрема, є розмір, строки та порядок оплати послуги (ч. 1 ст. 903 ЦК України).

Цей вид договорів об'єднує цілу групу договірних відносин: медичні, туристичні, телекомунікаційні, комунальні послуги – далеко не повний їх перелік.

За договором про надання послуг одна сторона зобов'язується за завданням другої сторони надавати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності на платній основі, якщо інше не передбачено договором. Сторони у договорі про надання послуг іменуються Замовник і Виконавець.

Особливістю договорів про надання послуг є насамперед нематеріальний характер об'єкта договору, при цьому продається не сам результат, а дії, які до нього привели. Крім того, послуги нерозривно пов'язані з особистістю самого виконавця. Не завжди просто відрізнити договір про надання послуг від договору про виконання робіт. Основним критерієм має слугувати те, що результат робіт, на відміну від послуг, має чітко виражений матеріальний результат (побудований будинок, відремонтований кран, пошитий піджак і т. д.), тоді як корисний ефект від послуги полягає в самому процесі її надання (наприклад, в процесі екскурсійного або туристичного обслуговування). Важливою особливістю є невичерпність послуги – незалежно від кількості разів її надання її характеристики залишаються незмінними.

Договір про надання послуг є двостороннім: обов'язок виконавця надати послугу кореспондується з обов'язком замовника її оплатити, якщо договір оплатний, або відшкодувати фактичні витрати, якщо договір

безоплатний. Крім того, договір про надання послуг є консенсуальним – вважається укладеним з моменту, коли сторони досягли згоди з усіх істотних умов.

Як правило, договір про надання послуг укладається у письмовій формі. У спеціальних нормативних актах, що регламентують порядок надання тієї чи іншої послуги, можуть бути встановлені вимоги до форми договору. Наприклад, договір про екскурсійне обслуговування може оформлятися шляхом видачі ваучера. Крім того, виконавець зобов'язаний видати замовнику документ, що підтверджує підставу сплати та суму отриманих коштів (для юридичної особи) або розрахунковий документ, який свідчить про факт надання послуги (для споживача) [5].

Сторонами договору про надання послуг є Замовник і Виконавець. За загальним правилом, не існує обмежень за суб'єктом складом, якщо інше не передбачено законом договором, або не впливає з характеру послуг. Наприклад, деякі види послуг можуть бути надані лише суб'єктами підприємницької діяльності (житлово-комунальні послуги), для надання інших необхідна ще й наявність ліцензії (медичні, туристичні послуги тощо). Якщо Замовником є фізична особа, яка замовляє послугу для особистих потреб, не пов'язаних з підприємницькою діяльністю, він є споживачем і на нього відповідно поширюється законодавство про захист прав споживачів.

За загальним правилом, Виконавець зобов'язаний надати послугу особисто, тобто без залучення посередників. У той же час, у випадках прямо передбачених договором, Виконавець має право покласти обов'язок виконання договору про надання послуг на третю особу. При цьому, покладаючи свій обов'язок з виконання договору на третю особу, первинний Виконавець не вибуває з правовідносин і залишається відповідальним перед Замовником за порушення договору в повному обсязі. Третє ж особа не несе ніяких зобов'язань безпосередньо перед Замовником, а тільки перед

первинним Виконавцем.

Виконання договору третьою особою не варто плутати з переведенням боргу. Оскільки в останньому випадку новий боржник стає повноправним правонаступником первинного боржника з усім комплексом його прав і обов'язків.

Необхідно пам'ятати про те, цивільне законодавство виходить з принципу оплатності договору, якщо інше не передбачено законом, самим договором або не впливає із суті зобов'язання. Якщо в договорі про надання послуг передбачена оплата, вона повинна бути здійснена в розмірі, строки та в порядку, встановленому договором. Ціна в договорі має бути вказана в національній валюті – гривні. Якщо в договорі відсутні умови про розмір винагороди, термін і порядок його виплати, винагорода виплачується після надання послуги в розмірі, в якому при подібних обставинах звичайно оплачуються такі послуги.

Якщо в договорі не зазначено термін оплати наданих послуг, кредитор (Виконавець) має право вимагати оплати в будь-який час, а боржник (Замовник) зобов'язаний її здійснити протягом 7 днів з дня пред'явлення вимоги [7].

У разі неможливості виконати договір про надання послуг не з вини Виконавця, Замовник зобов'язаний виплатити йому розумну плату. Під розумною платою розуміють плату, визначену виходячи зі звичайної ціни на аналогічні послуги на момент укладення договору. Якщо неможливість виконання договору виникла з вини Замовника, він зобов'язаний виплатити Виконавцю всю суму в повному обсязі, якщо інше не встановлено договором або законом.

За договором про безоплатне надання послуг замовник зобов'язаний відшкодувати виконавцеві всі фактичні витрати, необхідні для виконання договору. Під фактичними витратами маються на увазі грошові витрати або використання власних матеріалів і предметів Виконавця з повним або

частковим їх споживанням, які використовуються Виконавцем для надання послуги. Доводити відповідність понесених витрат, необхідних для виконання договору повинен сам Виконавець. Відшкодування витрат можливе у формі грошової компенсації, або шляхом повернення речей такого ж роду і якості або відновлення їх властивостей. Якщо виконання договору стало неможливим унаслідок дії непереборної сили, Виконавець також має право на відшкодування своїх фактичних витрат.

Збитки (як прямі, так і упущена вигода), завдані Замовнику невиконанням або неналежним виконанням договору про надання послуг за плату, підлягають відшкодуванню Виконавцем, за наявності його вини, у повному обсязі, якщо інше не передбачено договором.

Для Виконавців, які порушили договір про надання послуг за плату при здійсненні підприємницької діяльності, законодавством передбачена підвищена відповідальність: вони відповідають за це порушення і без вини, крім випадків, коли невиконання договору стало наслідком дії непереборної сили, якщо інше не передбачено договором. Ось чому в договорах про надання послуг за плату так важливо передбачити межі відповідальності Виконавця.

У той же час, збитки завдані невиконанням або неналежним виконанням договору про безоплатне надання послуг підлягають відшкодуванню Виконавцем у розмірі, що не перевищує двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо інший розмір не встановлено в договорі.

Таким чином, у договорі про надання послуг необхідно передбачити наступні умови:

Предмет - опис послуги, яка надається.

Плата (розмір, строки оплати, порядок оплати) - якщо договір є оплатним.

Термін дії договору. Крім термінів початку та закінчення надання

послуги договором можуть бути передбачені проміжні терміни, за порушення яких може наступати відповідальність Виконавця.

Виконання договору особисто Виконавцем або можливість передачі цього обов'язку третій особі.

Відповідальність сторін у разі невиконання або неналежного виконання договору.

Умови дострокового розірвання договору (в тому числі, шляхом односторонньої відмови однієї із Сторін). При цьому важливо пам'ятати, що у разі односторонньої відмови від платного договору Виконавцем він повинен буде відшкодувати Замовнику всі збитки.

Виконавцем є фізична або юридична особа, яка здатна особисто надати відповідну послугу. Законодавець може висувати певні вимоги до виконавців окремих видів послуг: для фізичної особи - наявність статусу суб'єкта підприємницької діяльності; для юридичної особи - певна організаційно-правова форма, наявність необхідного майна (приміщень, обладнання тощо), отримання дозволу (ліцензії) на відповідний вид діяльності тощо. Також при укладанні договорів для замовників важливого (однак не вирішального) значення можуть набувати деякі професійні характеристики виконавця: освіта, досвід (стаж) діяльності, спосіб (техніка) застосування знань і навичок комерційного, технічного або іншого характеру, наявність висококваліфікованого персоналу, позитивні відгуки клієнтури тощо.

Предметом договору про надання послуг є послуга. Відповідно до ст. 177 ЦК України вона є самостійним об'єктом цивільних прав, проте її визначення в ЦК України не закріплено. В інших нормативних актах¹ та юридичній літературі спостерігається неоднозначне розуміння того, що таке послуга.

Детально не зупиняючись на огляді всіх існуючих позицій законодавця і науковців з приводу вказаного поняття, зазначимо, що послуга в будь-якому разі характеризується такими основними ознаками:

- послуга спрямована на досягнення певного корисного і правомірного результату;

- результат послуги є завжди немайновим, хоча може мати речову форму (наприклад, письмовий юридичний висновок може бути результатом надання юридичних послуг). При цьому слід розуміти, що при наданні послуги головним є не майнова форма вираження результату послуги, а її зміст;

- послуга є різновидом товару, адже вона спрямована на задоволення потреб і має грошову оцінку;

- послуга невіддільна від джерела, тісно пов'язана з особою виконавця та процесом її надання;

- послугу неможливо зберігати, тобто вона існує лише на той час, коли надається;

- надання й споживання послуги відбуваються одночасно, тобто послуга споживається в процесі її надання.

Однією з особливостей договору про надання послуг є їх строковість, адже для замовника зазвичай важливо те, протягом якого проміжку часу йому буде надано послугу. Строк договору про надання послуг може визначатися в договорі за домовленістю сторін або ж в актах цивільного законодавства. Наприклад, якщо сторони не визначили строк договору управління майном, цей договір вважається укладеним на п'ять років (ч. 1 ст. 1036 ЦК України).

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРІВ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ

2.1. Загальні положення про транспортні договори

Загальні положення про перевезення. Транспорт утворює самостійну сферу економічної діяльності, що живе за особливими правилами. Транспорт здійснює специфічні послуги, спрямовані на переміщення товару чи людини в просторі.

У транспортних відносинах звичайно, беруть участь два суб'єкти: транспортна організація (власник транспорту) і особа, зацікавлена в транспортуванні. Ці відносини, будучи урегульовані нормами права, приймають форму зобов'язально-правових відносин. Зобов'язання перевезення полягає у тому, що перевізник зобов'язується перевезти вантаж чи пасажирів в зазначений пункт призначення, а відправника вантажу (багажу), пасажирів чи іншу особу зобов'язують сплатити винагороду за зроблені транспортні послуги (сплатити провізну плату).

При здійсненні зобов'язань перевезення можуть виникнути інші зобов'язання, зв'язані з транспортними послугами (організаційні по перевезенню, експедиційні, орендні й ін.). Таким чином, транспортними називаються зобов'язання по перевезенню вантажів, пасажирів і багажу, а також інші зобов'язання по наданню транспортних послуг, зв'язаних із перевезенням або спрямованих на переміщення вантажів іншими способами. Поділ транспорту на види обумовлено відмінністю транспортних засобів (повітряне чи морське судно, поїзд), а також різним природним середовищем їх експлуатації (наприклад, річковий чи морський транспорт) [10].

Цивільний кодекс України визначає лише найбільш принципові правила, що стосуються перевезення вантажу, пасажирів й багажу, а також інших транспортних зобов'язань (глави 64,65 ЦК України). У відповідності з

ч. 2 ст. 908 ЦК України загальні умови перевезення визначаються ЦК, іншими законами, транспортними кодексами, статутами, іншими нормативно-правовими актами й правилами. Таким чином, регулювання основної частини транспортних відносин повинне здійснюватися на рівні спеціальних законів.

За загальним правилом, згідно із ст. 908 ЦК України, перевезення вантажу, пасажирів і багажу здійснюється на підставі договору перевезення.

Організаційні умови проявляються в зустрічних діях сторін зобов'язання перевезення: перевізник повинен подати під навантаження справні транспортні засоби, а відправник вантажу - пред'явити вантаж до перевезення.

1) Попередні умови укладання договору вантажного перевезення можуть набувати наступних правових форм: 1) заявок (замовлень) на залізничному, річковому, автомобільному й повітряному транспорті; 2) договорів про організацію перевезень (річних, навігаційних і ін.); 3) адміністративно-планових актів (в особливих визначених випадках).

Договір про організацію перевезень являє собою форму організації відносин між перевізником і власником вантажу і застосовується при систематичних перевезеннях вантажу на довгостроковій основі (ст. 914 ЦК України). Суть цього договору в тім, що перевізник зобов'язується у встановлені строки приймати, а власник вантажу (відправник) - пред'являти до перевезення вантажі в обумовленому обсязі. За своєю природою він не є договором перевезення, носить консенсусний, взаємний характер і спрямований на забезпечення планомірних відправлень вантажів. Істотними умовами договору вважаються обсяги й строки надання транспортних засобів і пред'явлення вантажів до перевезення, порядок розрахунків сторін. Договори про організацію перевезень одержали різне найменування в транспортних статутах: річний, навігаційний і ін.

Договір перевезення вантажу. Договір укладається між

транспортною організацією й відправником вантажу. Учасником зобов'язання перевезення може бути і одержувач вантажу, якщо ним не є сам відправник вантажу (власник). Договір перевезення вантажу визначається як угода, за якою перевізник зобов'язується доставити довірений йому відправником вантажу пункт призначення і видати його уповноваженій на одержання вантажу особі (одержувачу), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату (ст. 909 ЦК України). Договір перевезення вантажу - взаємний і платний договір. Він вважається укладеним лише після передачі вантажу перевізнику, отже є реальним договором. Тільки на морському транспорті договір перевезення, іменований договором фрахтування чи чартером, є консенсуальним. Договір перевезення вантажу - суто формальний договір. Він завжди укладається в письмовій формі, причому часто з дотриманням обов'язкових реквізитів, що встановлені законодавством.

Договір перевезення, як правило, носить публічний характер. Однак для цього потрібно дотримання ряду умов:

по-перше, перевізником повинна виступати спеціалізована комерційна організація, що здійснює перевезення транспортом загального користування [12];

по-друге, відповідно до транспортного законодавства чи ліцензії ця організація повинна бути наділена функціями суспільного перевізника, зобов'язаного здійснювати перевезення за вимогою того, хто звернувся;

3) по-третє ця організація повинна бути включена в особливий перелік осіб, зобов'язаних здійснювати перевезення транспортом загального користування, що підлягає обов'язковому опублікуванню.

Для укладення договору перевезення застосовується система єдиного документа. Заповнення й видача такого документа має важливе і доказове значення. У залежності від виду документа, що визначає оформлення перевезення (ст. 909 ЦК України), виділяються: а) система накладної,

застосовуваної практично на усіх видах транспорту; б) система І коносаментна; в) система чартеру, застосовувана звичайно на морському І транспорті.

Суб'єктами зобов'язання є перевізник і відправник вантажу. Відправником можуть бути будь-які суб'єкти цивільного права. Перевізником може бути лише комерційна організація чи приватний підприємець, які наділені правом здійснювати вантажні перевезення за законом чи на підставі ліцензії.

Предмет договору - послуги по доставці переданих перевізнику вантажів у пункт призначення. Ці послуги містять у собі не тільки власне транспортування вантажів, але й інші дії, зокрема зберігання, видачу вантажу одержувачу, нерідко навантаження й вивантаження.

У відповідності зі ст. 919 ЦК України перевізник зобов'язаний доставити вантаж у пункт призначення в строки, визначені договором, якщо інший строк не встановлений транспортним законодавством, а при відсутності таких строків-у розумний термін.

Внесення провізної плати (фрахту на морському транспорті) і інших платежів є найважливішим обов'язком відправника вантажу. Її розмір встановлюється угодою сторін, якщо інше не встановлено транспортним законодавством. У відношенні транспорту загального користування має місце виключення: провізна плата приймає форму твердого тарифу, затвердженого в порядку, установленому транспортними статутами й кодексами.

Майнова відповідальність учасників зобов'язання по перевезенню вантажів будується на загальних принципах відповідальності в цивільному праві. У ст. 920 ЦК України передбачено, що у випадку невиконання чи неналежного виконання зобов'язань по перевезенню сторони несуть відповідальність, установлену договором, якщо інше не встановлено цивільним кодексом, транспортними статутами і іншими кодексами.

Разом з тим відповідальність має і значну специфіку. Насамперед, вона

відноситься до випадків обмеженої відповідальності, обмежує право на повне відшкодування збитків у порівнянні з загальним порядком. Обмеження можуть поширюватися на упущену вигоду і навіть на частину реального збитку.

Особливістю відповідальності за порушення зобов'язань по перевезенню є те, що вона може наставати не тільки за порушення вже укладеного договору, але і за нездійснення дій, зв'язаних з організацією перевезень. Наприклад, відповідальність перевізника за неподання транспортних засобів і відправника за їх невикористання (ст. 921 ЦК України). У ч. 2 ст. 921 ЦК України установлений зразковий перелік обставин, при настанні яких перевізник чи відправник звільняються від відповідальності.

Так, перевізник несе відповідальність за неподання транспортного засобу, а відправник за його невикористання (ст. 921 ЦК України). Відповідальність перевізника за несхоронність перевезеного вантажу обмежується частиною реального збитку, заподіяного вантажовласнику (ч. 2 ст. 924 ЦК України) [14].

Договір перевезення пасажирів і багажу. Одна із задач транспорту полягає в переміщенні пасажирів і їхнього багажу.

Договір перевезення пасажирів і багажу - це договір, у силу якого одна сторона (перевізник) зобов'язується перевезти пасажирів в обумовлений пункт призначення, а у випадку здачі багажу - доставити його в пункт призначення і видати його, а інша сторона (пасажир) зобов'язується сплатити за проїзд установлену суму, а у випадку здачі багажу - плату за його провіз. Цей договір взаємний, оплатний і консенсуальний.

Договір перевезення пасажирів транспортом загального користування є публічним. Перевезення пасажирів регулюється в загальній формі ст. 910 ЦК України, статутами і кодексами, а також діючими на усіх видах транспорту загального користування Правилами перевезення пасажирів.

Основний обов'язок пасажирів - сплата провізних платежів. Пасажир, виявлений на транспорті без квитка, зобов'язаний сплатити штраф у встановленому розмірі і, крім того, вартість проїзду до найближчої станції (порту). Пасажири зобов'язані дотримувати встановлені правила перевезень. Перевізник зобов'язаний доставити пасажирів в пункт призначення. Перевізник несе відповідальність за затримку відправлення пасажирів, а також за запізнення прибуття. Відповідальність перевізника настає при наявності його провини і полягає в сплаті неустойки (штрафу) у розмірі, встановленому нормативними актами. Провина перевізника в такому простроченні презумується.

За договором транспортного експедирування одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних з перевезенням вантажу (ст. 929 ЦК України).

Цей договір є оплатним і взаємним. Розмір плати експедиторові встановлюється договором транспортного експедирування, якщо інше не встановлено законом. Якщо розмір плати не встановлений, клієнт повинен виплатити експедитору розумну плату.

Предметом договору є послуги, пов'язані з перевезенням вантажу. Форма договору проста письмова (ст. 930 ЦК України).

Сторонами договору є клієнт та експедитор. Клієнтами є будь-які особи, зацікавлені в отриманні експедиційних послуг. Експедитором може виступати лише особа, яка має відповідну ліцензію на здійснення транспортно-експедиційних послуг.

Договором транспортного експедирування може бути передбачено надання додаткових послуг, необхідних для доставки вантажу (перевірка кількості та стану вантажу, його завантаження та вивантаження, сплата мита, зборів і витрат, покладених на клієнта, зберігання вантажу до його одержання у пункті призначення, одержання необхідних для експорту та імпорту

документів, виконання митних формальностей тощо).

Експедитор має право залучити до виконання своїх обов'язків інших осіб.

У разі залучення експедитором до виконання своїх обов'язків за договором транспортного експедирування інших осіб експедитор відповідає перед клієнтом за порушення договору.

Клієнт або експедитор має право відмовитися від договору транспортного експедирування, попередивши про це другу сторону в розумний строк.

Сторона, яка заявила про таку відмову, зобов'язана відшкодувати другій стороні збитки, завдані їй у зв'язку з розірванням договору. '

2.2. Договір страхування

Життя і здоров'я людини, як і доля належного їй майна, залежить від різноманітних за характером, часто непередбачуваних і невідворотних подій. З метою усунення або пом'якшення майнових негативних наслідків впливу таких подій запроваджено інститут страхування.

За договором страхування одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору (ст. 979 ЦК).

Правове регулювання страхових відносин здійснюється главою 67 ЦК, Законом України "Про страхування" та правилами окремих видів страхування.

Юридичні ознаки договору: взаємний, реальний (набуває чинності з моменту внесення першого страхового платежу, якщо інше не передбачено договором) та відплатний.

Форма договору: обов'язкова письмова шляхом складання одного документа, який підписують сторони, або виданням страхового свідоцтва (поліса, сертифіката) [15].

Сторонами договору є страховик (лише юридична особа) і страхувальник. Страхувальник має право укласти із страховиком договір на користь третьої особи (застрахованої особи).

Істотними умовами договору є: а) предмет, б) страховий випадок, в) розмір грошової суми, в межах якої страховик зобов'язаний провести виплату в разі настання страхового випадку (страхова сума), г) розмір страхового платежу, г) строки сплати страхового платежу, д) строк, е) інші умови, визначені актами цивільного законодавства.

Предметом договору можуть бути майнові інтереси, які не суперечать закону і пов'язані з:

- 1) життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням (особисте страхування);
- 2) володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування);
- 3) відшкодуванням шкоди, завданої страхувальником (страхування відповідальності).

Страховий випадок — це передбачена законодавством або договором подія, з настанням якої виникає обов'язок страхової організації виплатити страхову суму чи страхове відшкодування страхувальникові або іншій третій особі.

Страхова сума — встановлена законодавством чи договором майнового страхування грошова сума, в межах якої страхова організація відповідно до умов страхування зобов'язана виплатити відшкодування при настанні страхового випадку.

Страховий платіж (внесок, премія) — плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховикові згідно з договором

добровільного страхування або з умовами обов'язкового страхування.

Строк дії договору встановлюється за згодою сторін, причому цей договір набирає чинності з моменту внесення страхувальником першого страхового платежу, якщо інше не встановлено договором.

Законодавець встановлює можливість та порядок страхування ризиків, тобто співстрахування та перестрахування.

Змістом договору є сукупність прав та обов'язків сторін.

Страховик зобов'язаний:

- 1) ознайомити страхувальника з умовами та правилами страхування;
- 2) протягом двох робочих днів, як тільки стане відомо про настання страхового випадку, вжити заходів щодо оформлення всіх необхідних документів для своєчасного здійснення страхової виплати страхувальникові;
- 3) у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату у строк, встановлений договором;
- 4) відшкодувати витрати, понесені страхувальником у разі настання страхового випадку, з метою запобігання або зменшення збитків, якщо це встановлено договором [17];
- 5) за заявою страхувальника, у разі здійснення страховиком заходів, що зменшили страховий ризик, або у разі збільшення вартості майна, переукласти з ним договір страхування;
- 6) не розголошувати відомостей про страхувальника та його майнове становище, крім випадків, встановлених законом.

Страхувальник зобов'язаний:

- 1) своєчасно вносити страхові платежі (внески, премії) в розмірі, встановленому договором;
- 2) під час укладення договору страхування надати страховикові інформацію про всі відомі йому обставини, що мають істотне значення для оцінки страхового ризику, і надалі інформувати його про будь-які зміни страхового ризику;

3) при укладенні договору страхування повідомити страховика про інші договори страхування, укладені щодо об'єкта, який страхується. Якщо страхувальник не повідомив страховика про те, що об'єкт уже застраховано, новий договір страхування є нікчемним;

4) вживати заходів щодо запобігання збиткам, завданім настанням страхового випадку, та їх зменшення;

5) повідомити страховика про настання страхового випадку у строк, встановлений договором.

Договором може бути встановлено й інші обов'язки страховика і страхувальника.

За майновим страхуванням і страхуванням відповідальності у разі настання страхового випадку страховик зобов'язаний сплатити страхові виплати, які називають страховим відшкодуванням (або забезпеченням), що обмежується страховою оцінкою та завданими прямими збитками.

З метою захисту страховика за майновим страхуванням діє правило, закріплене в ст. 993 ЦК, про перехід до страховика права страхувальника про відшкодування збитків — суброгація.

Виконання зобов'язання за особистим страхуванням полягає у здійсненні страховиком обумовленої договором страхової виплати — незалежно від суми, яку має отримати одержувач за державним соціальним страхуванням та соціальним забезпеченням, і суми, що має бути йому сплачено як відшкодування збитків.

Страховик здійснює страхову виплату відповідно до умов договору на підставі заяви страхувальника (його правонаступника) або іншої особи, визначеної договором, і страхового акта (аварійного сертифіката), який складає страховик або уповноважена ним особа у формі, що встановлює страховик.

Страховик має право відмовитися від здійснення страхової виплати у разі:

1) навмисних дій страхувальника або особи, на користь якої укладено договір страхування, якщо вони були спрямовані на настання страхового випадку, крім дій, пов'язаних із виконанням ними громадянського чи службового обов'язку, вчинених у стані необхідної оборони (без перевищення її меж), або щодо захисту майна, життя, здоров'я, честі, гідності та ділової репутації;

2) вчинення страхувальником або особою, на користь якої укладено договір страхування, умисного злочину, що призвів до страхового випадку;

3) подання страхувальником завідомо неправдивих відомостей про об'єкт страхування або про факт настання страхового випадку;

4) одержання страхувальником повного відшкодування збитків за договором майнового страхування від особи, яка їх завдала;

5) несвоєчасного повідомлення страхувальником без поважних на те причин про настання страхового випадку або створення страховикові перешкод у визначенні обставин, характеру та розміру збитків;

6) наявності інших підстав, встановлених законом.

Крім того, договором страхування може бути передбачено також інші підстави для відмови здійснити страхову виплату, якщо це не суперечить закону.

Договір страхування припиняється за таких підстав:

- за згодою сторін;
- закінчення строку дії;
- виконання страховиком зобов'язань перед страхувальником у повному обсязі;

- несплата страхувальником страхових платежів протягом 10 робочих днів після пред'явлення страховиком письмової вимоги про сплату страхового платежу, якщо інше не встановлено договором;

- ліквідація страхувальника-юридичної особи або смерть страхувальника-фізичної особи чи втрата ним дієздатності, за винятком

випадків, передбачених законодавством України;

- ліквідація страховика у порядку, встановленому законодавством України;
- прийняття судового рішення про визнання договору страхування недійсним;
- наявність інших випадків, передбачених законодавством України.

Договір може бути достроково припинено на вимогу страхувальника або страховика, якщо це передбачено умовами договору страхування. Законодавець встановлює наслідки відмови сторін від договору страхування.

Договір страхування визнається недійсним судом у випадках, встановлених ЦК, якщо:

- його укладено після настання страхового випадку;
- об'єктом договору страхування є майно, яке підлягає конфіскації.

Залежно від форм страхування законодавець розрізняє договори обов'язкового та добровільного страхування.

Договір обов'язкового страхування укладається незалежно від волевиявлення сторін, тобто обов'язок його укладення впливає із вказівки закону. Наприклад, у ст. 7 Закону України "Про страхування" встановлено перелік випадків обов'язкового страхування життя, здоров'я, майна або відповідальності перед іншими особами за свій рахунок чи за рахунок заінтересованої особи.

Договір добровільного страхування укладається залежно від волевиявлення сторін. Наприклад, у ст. 6 Закону України "Про страхування" міститься орієнтовний перелік випадків добровільного страхування.

Залежно від предмету страхування розрізняють договори майнового, особистого страхування та страхування відповідальності.

2.3. Кредитний договір

Відсутність належних правових знань у громадян та бажання якнайшвидше отримати кошти, часто призводять до потрапляння споживача у «боргову кабалу». Нарахування надвеликих відсотків за кредитами, жорсткі санкції за прострочення виконання зобов'язання являються негативними наслідками неухважності позичальників, яких би можна було уникнути при ретельному вивченні усіх умов кредитного договору.

Тож, при укладенні кредитного договору, вам необхідно дослухатись до наведених нижче порад [8]:

1 Перш за все, не потрібно поспішати підписувати кредитний договір. Слід уважно ознайомитися з усіма умовами договору, щоб уберегти себе від серйозних проблем у подальшому. Для цього ви маєте право взяти копію договору для попереднього ознайомлення та звернутись до незалежного досвідченого фахівця для роз'яснення всіх незрозумілих питань.

2. Надалі потрібно звернути увагу на зміст і форму кредитного договору. Кредитний договір завжди укладається в письмовій формі (у паперовому або електронному вигляді з накладенням електронних підписів, електронних цифрових підписів або інших аналогів власноручних підписів). У договорі обов'язково мають бути зазначені сторони (кредитор і боржник), сума коштів, які надаються за кредитним договором, відсоткова ставка за кредитом, санкції у разі невиконання договору, права і обов'язки сторін, умови забезпечення виконання зобов'язання за договором, строк дії договору, реквізити сторін, їхні підписи та інші істотні умови, за недотримання яких договір можна буде визнати недійсним.

3. Одним із найбільш важливих пунктів кредитного договору являється відсоткова ставка за кредитом. Розмір та особливості нарахування відсоткової ставки мають бути прописані доступно для розуміння. Існує декілька видів відсоткових ставок за кредитом – фіксована і змінна. Фіксована

ставка – це ставка, що не змінюється протягом всього терміну дії кредитного договору, та в жодному разі не може бути збільшена кредитором в односторонньому порядку. Змінна ставка може збільшуватись або зменшуватись протягом певних періодів незалежно від волі сторін, проте у спеціально визначеному кредитним договором порядку. Детально вивчивши всі тонкощі наведених вище кредитних ставок ви зможете визначити найбільш підходящу саме для вас і не будете неприємно здивовані «несподівано збільшеними» відсотками по кредиту.

4. Ще однією важливою умовою кредитного договору, якій потрібно приділити особливу увагу є штрафні санкції, що застосовуються у випадку прострочення виконання зобов'язань за кредитним договором. Найбільш розповсюдженими штрафними санкціями за кредитним договором є пеня, яка обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання. Розмір штрафних санкцій та умови їх нарахування обов'язково мають бути вказані у договорі, тому неодмінно зверніть на це увагу при вивченні умов кредитного договору і, у випадку труднощів, зверніться за роз'ясненням до працівника банку чи компетентного юриста.

5. Неодмінно слід звернути увагу на наявність у кредитному договорі загальної вартості кредиту для споживача, що складається з загального розміру кредиту та загальних витрат за споживчим кредитом, включаючи проценти за користування кредитом, комісії та інші обов'язкові платежі за додаткові та супутні послуги банку (фінансової компанії), для отримання, обслуговування і повернення кредиту. Саме інформація про загальну вартість кредиту дає можливість зробити висновки про кінцеву загальну суму коштів, яку має сплатити позичальник банку, погашаючи кредит у порядку, визначеному договором. Законодавством забороняється у будь-який спосіб ускладнювати прочитання споживачем реальної річної процентної ставки та загальної вартості кредиту, у тому числі шляхом друкування його шрифтом

меншого розміру, ніж основний текст, злиття кольору шрифту з кольором фону.

6. У кредитному договорі обов'язково має бути зазначений порядок дострокового повернення кредиту. У разі укладення договору про споживчий кредит у ньому має бути передбачено, що кредитодавець має право в будь-який час повністю або частково достроково повернути кредит, також може бути передбачено обов'язок повідомлення позичальником кредитодавця про намір дострокового повернення споживчого кредиту з оформленням відповідного документа.

7. При укладанні кредитного договору в іноземній валюті обов'язково необхідно пам'ятати, що зміни економічної ситуації в країні та коливання курсу іноземних валют стосовно національної валюти є ризиками позичальника за кредитним договором, і не є підставами для зміни чи розірвання кредитного договору.

8. Варто також перевірити кредитний договір на наявність чи відсутність несправедливих умов, тобто умов, які явно свідчать про обмеження прав позичальника та обтяження його додатковими обов'язками. Наприклад, до несправедливих умов можна віднести:

9. Встановлення кредитним договором платежів, які споживач має сплатити на користь банку за дії, які банк здійснює на власну користь (ведення справи, договору, облік заборгованості). Вичерпний перелік додаткових чи супутніх послуг, за які можливе встановлення додаткових платежів на користь банку або інших осіб передбачений статтею 20 Закону України «Про споживче кредитування». Таким додатковими платними послугами можуть бути послуги з відкриття банківського рахунку, послуги з оцінки майна споживача, договір страхування, договори про надання нотаріальних та інших додаткових чи супутніх послуг у разі, якщо вони необхідні для укладення договору про споживчий кредит. Дії з обслуговування кредиту, відповідно до постанови Верховного суду України

від 16.11.2016 №6-174цс16 не є супутніми послугами, а тому стягнення за них комісії є незаконним.

10 Обов'язок позичальника придбати у банка чи іншої компанії певні товари чи послуги, як обов'язкова умова укладення кредитного договору. Така вимога банку буде порушенням статті 55 Закону України «Про банки і банківську діяльність» і суттєво обмежуватиме вільне волевиявлення клієнта на обрання товарів і послуг які йому потрібні.

Надійний банк або фінансова установа та ретельне ознайомлення зі всіма умовами кредитного договору або його незалежна оцінка досвідченими фахівцями HolGroup (вартість якої складає від 500 грн) забезпечить швидке та безпечне, для вашого гаманця і нервів, погашення кредиту.

2.4. Договір комісії

Договір комісії – досить поширений сьогодні вид договорів, адже він зручний як продавцю товарів/послуг, так і комісіонеру. Наприклад, виробник товару може укласти договір комісії з комісіонером і йому не доведеться шукати покупців, укладати договори купівлі-продажу або постачання. Цим усім буде займатися комісіонер, який за реалізацію продукції отримає винагороду. Як правильно скласти договір комісії, розповімо в цій консультації. Суть договору Відповідно до ст. 1011 Цивільного кодексу України від 16.01.13 р. № 435-IV (далі – ЦК) за договором комісії одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням другої сторони (комітента) за плату вчинити один або декілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента. За своєю природою договір комісії схожий на договір доручення, однак в останньому повірений діє не від свого імені, а від імені довірителя. Договір комісії може бути укладений на проведення будь-яких правочинів, не заборонених законодавством, наприклад на купівлю/продаж товарів або послуг. Форма та сторони договору Договір комісії укладається в простій

письмовій формі (з урахуванням ст. 208 ЦК) (див. зразок 1 у кінці консультації). Нотаріальне посвідчення в цьому випадку не потрібне, але при бажанні сторони можуть засвідчити договір у нотаріуса [16].

Сторонами договору можуть бути як юридичні, так і фізичні особи. Зверніть увагу: при укладанні договорів із третіми особами комісіонер діє від свого імені, а не від імені комітента. Істотні умови договору Згідно зі ст. 180 ГК договір повинен містити такі істотні умови: предмет договору; ціну; строк дії. Незважаючи на те що ст. 1012 ЦК передбачено, що договір комісії може бути укладений на певний строк або без визначення строку, у нашому випадку пріоритет буде мати норма ГК, тому строк дії в договорі вказуємо. Предмет договору. Це посередницькі послуги з укладання визначених договором правочинів. Якщо предметом договору є купівля або продаж товарів, то істотною умовою договору буде визначення цього товару та його ціни (ч. 3 ст. 1012 ЦК). Ціна. Договір комісії є платним, тобто за надані послуги комісіонер отримує комісійну винагороду, розмір якої встановлюється договором.

Зверніть увагу: якщо договір комісії не виконано із причин, що залежать від комітента, комісіонер має право на комісійну винагороду на загальних підставах. Рекомендуємо чітко вказати в договорі не тільки розмір комісійної винагороди, але й порядок її виплати комісіонеру. Розмір винагороди комісіонера можна встановити в договорі різними способами. Це може бути: відсоток від суми правочинів; тверда грошова сума; комбінована форма: тверда грошова сума та диференційований відсоток залежно від суми правочинів; різниця (або частина різниці) між ціною, призначеною комітентом, і ціною продажу товару (роботи, послуги) комісіонером.

Порядок виплати винагороди комісіонеру також буває різний: 1) винагорода виплачується комітентом після затвердження звіту комісіонера; 2) комісіонер самостійно утримує винагороду з виручки, отриманої від правочинів. Важливий нюанс: якщо комісіонер здійснить операцію на більш

вигідних умовах, ніж це визначено комітентом (наприклад, продасть продукцію комітента за більш високою в порівнянні із зазначеною в договорі ціною), додатково отримана вигода належить комітенту. Рекомендуємо чітко прописати в договорі моменти, пов'язані з поверненням нереалізованого товару, прийнятого на комісію: строки, порядок, документи, які при цьому оформляються. До договору також можна включити умову про те, що комітенту заборонено укладати договір комісії із третіми особами.

Делькредере – це порука комісіонера перед комітентом за виконання третьою особою своїх зобов'язань за правочином. За загальним правилом, установленим ч. 3 ст. 1016 ЦК, комісіонер не відповідає перед комітентом за виконання правочинів третіми особами. Однак сторони можуть передбачити цей обов'язок комісіонера. Тоді він буде нести відповідальність не тільки за виконання доручених йому дій, але й за дії третьої особи за укладеними правочинами. Надання такої послуги може бути зафіксоване як у самому договорі, так і в окремій (додатковій) угоді до основного договору комісії.

При цьому якщо комісіонер поручився в рамках договору комісії за третю особу, то крім норм, що регламентують договір комісії, будуть діяти норми цивільного законодавства, що регулюють відносини поруки (ст. 553–559 ЦК). Зверніть увагу: оскільки порука комісіонера перед комітентом за виконання третьою особою своїх зобов'язань за правочином – це додаткова послуга, за її надання належить додаткова плата (ч. 2 ст. 1013 ЦК). Звіт комісіонера за фактом виконання доручень комісіонер зобов'язаний подати комітенту звіт (ст. 1022 ЦК). На підставі цього документа здійснюються розрахунки між комітентом і комісіонером (див. зразок 2 у кінці консультації). Комітент має право пред'явити свої заперечення комісіонеру протягом 30 днів із дня отримання звіту, у противному разі звіт вважається прийнятим (ч. 2 ст. 1022 ЦК).

Строки подання звіту комісіонера нормативними документами не встановлені, тому сторони мають право самостійно визначати, як часто

комісіонер буде подавати такі звіти (наприклад, раз на місяць або за фактом вчинення правочинів). У будь-якому разі, щоб уникнути розбіжностей, цей момент варто відобразити в договорі. Законодавчо ні форма звіту комісіонера, ні перелік необхідних реквізитів не встановлені. На практиці у звіті комісіонера вказуються: дата та номер договору, за яким складено звіт; реквізити сторін договору; інформація про період, за який подається звіт; дані про кількість і ціну проданого (придбаного) товару (робіт, послуг); розмір комісійної винагороди та комісійні витрати, що підлягають відшкодуванню; дата складання звіту; підпис і печатка (при наявності) комісіонера.

А підпис і печатка (при наявності) комітента на звіті будуть свідчити про прийняття останнім звіту. Комісіонер має право вимагати від комітента відшкодування понесених ним при виконанні договору витрат, але це повинні бути витрати, безпосередньо пов'язані з виконанням дорученого. Щоб уникнути непорозумінь, рекомендуємо в договорі комісії конкретно вказувати витрати, що підлягають відшкодуванню. Також сторони договору можуть скласти акт приймання-передачі посередницьких послуг, але на відміну від звіту комісіонера необхідність оформлення акта законодавством не передбачена.

Комітент (за попереднім договором комісії) не має права вступати у відносини із субкомісіонером без згоди комісіонера. Висновки Договору комісії укладається в простій письмовій формі і при бажанні сторін може бути нотаріально засвідчений. До істотних умов договору відносяться: предмет, ціна та строк дії. У договорі можна передбачити відповідальність комісіонера перед комітентом за виконання третьою особою своїх зобов'язань за правочином (делькредере). За фактом виконання доручення комітента комісіонер подає звіт.

2.5. Договір факторингу

В повсякденно – господарській діяльності підприємств, установ та організацій зокрема для повноти ведення бухгалтерського обліку, правильності визначення та віднесення податкових зобов'язань необхідно розуміти відмінність договору факторингу від уступки пр

Судова практика виходить з того, що метою договору цесії є: 1) передача права вимоги до боржника від одного кредитора до іншого кредитора без набуття додаткового доходу жодним із кредиторів; 2) уступка права вимоги має здійснюватися у повному обсязі від отриманої суми боргу, без-будь яких дисконтів та премій за стягнення з боржника грошових зобов'язань. В свою чергу договір факторингу передбачає обов'язковість платності за відступлення права грошової вимоги, та мету отримання додаткового доходу (Вищий господарський суд справа № 35/395-10).

Відповідно до ст.512, 514 Цивільного кодексу України кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги). До нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом.

Варто звернути увагу на те, що предметом договору купівлі-продажу може бути право вимоги, якщо вимога не має особистого характеру, положення ЦК України про відступлення права вимоги застосовуються до договору купівлі-продажу, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 656 ЦК України).

В той же час, слід звернути увагу на те, що одним з випадків відступлення права вимоги є факторинг (фінансування під відступлення права грошової вимоги), за умовами якого одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони

(клієнта) за плату (у будь-який передбачений договором спосіб), а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника)[5].

Отже, як вбачається зі змісту ст.ст. 512, 656, 1077 ЦК України, законодавцем, для регулювання відносин в цивільному праві, розмежовуються правочини, предметом яких є відступлення права вимоги, а саме: договори факторингу та правочини з відступлення права вимоги.

При цьому, однією з відмінних ознак факторингу від інших правочинів з відступлення права вимоги, є передача грошових коштів в розпорядження за плату, тобто взамін права вимоги клієнт отримує послугу, що полягає в передачі грошових коштів у розпорядження на певний час, з обов'язком повернення цих коштів та оплати часу користування ними.

Слід також звернути увагу на те, що відповідно до ст.213 ЦК України зміст правочину може бути витлумачений стороною (сторонами).

В той же час, чинним законодавством України, фіскальні органи не наділені повноваженнями щодо тлумачення змісту правочинів.

Відповідно до ч.2 ст.19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно пп.21.1.1. п.21.1. ст.21 Податкового Кодексу посадові особи контролюючих органів зобов'язані дотримуватися Конституції України та діяти виключно у відповідності з цим Кодексом та іншими законами України, іншими нормативними актами.

Більше того, слід звернути увагу на положення ст.204 ЦК України щодо правомірності правочину, а саме: правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним (ч.1 ст.204 ЦК України).

За вимогами цивільного законодавства існує презумпція правомірності

правочину (ст. 204 ЦК України). Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оскаржуваний правочин). До оскаржуваних правочинів належить зокрема фіктивний правочин, який вчинено без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином. Фіктивний правочин визнається судом недійсним (ст. 234 ЦК України).

Відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів регулює Податковий кодекс України, він, зокрема, визначає, що у разі якщо поняття, терміни, правила та положення інших актів суперечать поняттям, термінам, правилам та положенням цього Кодексу, для регулювання відносин оподаткування застосовуються поняття, терміни, правила та положення цього Кодексу (ст. 5 Кодексу).

Відповідно до пп.14.1.255. п.14.1. ст.14 Кодексу відступлення права вимоги - операція з переуступки кредитором прав вимоги боргу третьої особи новому кредитору з попередньою або наступною компенсацією вартості такого боргу кредитору або без такої компенсації.

Порядок оподаткування операцій з відступлення права вимоги податком на прибуток регламентується п.153.5. ст.153 Кодексу. Тобто, Кодекс містить спеціальну норму (статтю), яка регулює порядок оподаткування операцій з відступлення права вимоги. При цьому зазначена норма не передбачає розбіжностей у оподаткуванні договорів з відступлення права вимоги та факторингу, що в купі з вимогою ст. 5 Кодексу позбавляє податковий орган права застосовувати Цивільний Кодекс України (закон, який не регулює податкові відносини) та розмежовувати на власний розсуд правочини, регулювання яких здійснено спеціальним законом з питань оподаткування.

Відповідно до зазначеного п.153.5. ст.153 Кодексу, з метою оподаткування платник податку веде облік фінансових результатів операцій

від проведення операцій з продажу (передачі) або придбання права вимоги зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари, виконані роботи чи надані послуги третьої особи, зобов'язань за фінансовими кредитами, а також за іншими цивільно-правовими договорами.

До складу доходів включається сума коштів або вартість інших активів, отримана платником податку - першим кредитором від такого відступлення, а також сума його заборгованості, яка погашається, за умов, що така заборгованість була включена до складу витрат згідно з вимогами цього Закону.

Якщо доходи, отримані платником податку від наступного відступлення права вимоги зобов'язань третьої особи (боржника) або від виконання вимоги боржником, перевищують витрати, понесені таким платником податку на придбання права вимоги зобов'язань третьої особи (боржника), отриманий прибуток включається до складу доходу платника податку.

Якщо витрати, понесені платником податку на придбання права вимоги зобов'язань третьої особи (боржника), перевищують доходи, отримані таким платником податку від наступного відступлення права вимоги зобов'язань третьої особи (боржника) або від виконання вимоги боржником, від'ємне значення не включається до складу витрат або у зменшення отриманих прибутків від здійснення інших операцій з продажу (передачі) або придбання права вимоги зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги третьої особи.

Аналогічна позиція з питань оподаткування операцій з відступлення права вимоги підтримується Державною податковою службою України (лист від 11.06.2012 №9765/6/15-1415 та від 05.12.12 №10784/0/71-12/22-1117), яка наголошує на однаковому регулюванні відносин з відступлення права вимоги та факторингу.

Згідно п.44.1. ст.44 Кодексу, для цілей оподаткування платники податків зобов'язані вести облік доходів, витрат та інших показників,

пов'язаних з визначенням об'єктів оподаткування та/або податкових зобов'язань, на підставі первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків і зборів, ведення яких передбачено законодавством. Платникам податків забороняється формування показників податкової звітності, митних декларацій на підставі даних, не підтверджених документами, що визначені абзацом першим цього пункту.

Відповідно до пп.14.1.27. п.14.1. ст.14 Кодексу, витрати - сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних для провадження господарської діяльності платника податку, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу (крім змін капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власником).

Відповідно до п.138.2. ст.138 Кодексу витрати, які враховуються для визначення об'єкта оподаткування, визнаються на підставі первинних документів, що підтверджують здійснення платником податку витрат, обов'язковість ведення і зберігання яких передбачено правилами ведення бухгалтерського обліку, та інших документів, встановлених розділом II цього Кодексу.

Відповідно до пп.139.1.9. п.139.1. ст.139 Кодексу, не належать до складу валових витрат будь-які витрати, не підтверджені відповідними розрахунковими, платіжними та іншими первинними документами, обов'язковість ведення і зберігання яких передбачена правилами ведення податкового обліку та нарахування податку.

Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" передбачено, що підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій.

Таким чином, для підтвердження включення відповідних витрат понесених платником податків до складу його валових витрат, необхідні первинні документи, оформлені відповідно до вимог Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" (далі-Закон).

Закон поширюється на всіх юридичних осіб, створених відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, а також на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність згідно з законодавством (ст.2).

Частиною 2 ст.3 Закону визначено, що бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством. Фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку.

Частина 1 статті 628 ЦК України передбачає, що зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства.

Зазначені положення узгоджуються з нормами частини першої статті 203, частини першої статті 215 ЦК України, відповідно до яких підставою недійсності правочинів є суперечність їх актам цивільного законодавства.

Відповідно до частини першої статті 1077 ЦК України за договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату (у будь-який передбачений договором спосіб), а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника).

За змістом статті 1079 ЦК України сторонами у договорі факторингу є фактор і клієнт. Клієнтом у договорі факторингу може бути фізична або юридична особа, яка є суб'єктом підприємницької діяльності. Фактором може

бути банк або інша фінансова установа, яка відповідно до закону має право здійснювати факторингові операції.

Відмежування вказаного договору від інших подібних договорів, зокрема договір цесії, визначає необхідність застосування спеціальних вимог законодавства, в тому числі відносно осіб, які можуть виступати фактором.

Разом з тим розділ I книги п'ятої ЦК України регулює загальні положення про зобов'язання, зокрема положення щодо сторін у зобов'язанні.

Так, відповідно до частини першої статті 509 ЦК України зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [13].

Сторонами у зобов'язанні є боржник і кредитор (частина 1 статті 510 ЦК України).

Законодавством також передбачені порядок та підстави заміни сторони (боржника чи кредитора) у зобов'язанні.

Відповідно до пункту 1 частини 1 статті 512 ЦК України кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги).

Відступлення права вимоги відбувається шляхом укладення договору між первісним кредитором та новим кредитором.

Натомість договір факторингу має на меті фінансування однієї сторони договору іншою стороною шляхом надання їй визначеної суми грошових коштів. Ця послуга згідно з договором факторингу надається фактором клієнту за плату, розмір якої визначається договором. При цьому право грошової вимоги, передане фактору, не є платою за надану останнім фінансову послугу.

Разом з тим статтею 204 ЦК України закріплено презумпцію правомірності правочину та зазначено, що правочин є правомірним, якщо

його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним. Частиною другою статті 10 Цивільного кодексу України визначено, що якщо у чинному міжнародному договорі України, укладеному у встановленому законом порядку, містяться інші правила, ніж ті, що встановлені відповідним актом цивільного законодавства, застосовуються правила відповідного міжнародного договору України (Вищий адміністративний суд України від 25.02.2014 р. с права № К/9991/3380/12).

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки, зазначимо таке. Послуга – це діяльність, яка триває у часі, здійснюється на замовлення сторони і не має уречевленого результату або результат є невіддільним від самої діяльності.

Для усіх послуг характерним є те, що вони: 1) мають нематеріальний характер; 2) тісно пов'язані з особою виконавця та процесом вчинення ним певних дій (здійснення певної діяльності); 3) не збігаються із самими діями (здійсненням діяльності) виконавця, а існують як окреме явище - певне нематеріальне благо; 4) їх результат не набуває уречевлюваного вигляду, або результат хоча і має уречевлюваний вигляд, проте є невіддільним від самої діяльності. Саме у зв'язку зі специфічними рисами послуг, їх можна відмежувати від речей або інших дій суб'єктів цивільного та господарського права, що можуть слугувати в якості об'єктів цивільних і господарських прав.

Чинне законодавство України визначає загальне поняття договору про надання послуги. За цим договором одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором (ст. 901 ЦК). Усі види договорів про надання послуг неможливо передбачити у ЦК, оскільки їх існує багато. Це зумовило необхідність закріплення у законі норм, які мали б загальний характер і стосувалися усіх видів договорів про надання послуг. Договір про надання послуг є консенсуальним. Він може мати як відплатний, так і безвідплатний характер. Договори про надання послуг можуть належати до публічних договорів. Предметом договору про надання послуг є сама нематеріальна послуга, тобто те нематеріальне благо, яке отримує замовник у процесі вчинення виконавцем певних дій або здійснення певної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агентська угода. Деякі питання правового регулювання // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Одеса: Юрид. літ., 2002. – Вип. 13. – С. 148-152.
2. Богославець В.М. Цивільно-правова характеристика кола суб'єктів надання правової допомоги // Підприємництво господарство і право. – 2007. – №3. – С. 44-47.
3. Господарське право / За ред. В. С. Щербини. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — С. 239.
4. Господарське право України/ За редакцією В. М. Гайворонського і В. П. Жушмана. – Харків: Право, 2005 – С.345
5. Господарське право України/ За ред. Гулянтич Н.В., Грудницька І.О. – Київ. – 2005, 323с.
6. Договір у цивільному і трудовому праві. Довідник. Ч. 1. – К.: Видавничий Дім “Юридична книга”, 2009.
7. Колосов Р.В. Визначення предмета та юридична характеристика агентського договору // Держава і право: Зб. наук. пр. – К.: ІДП НАНУ. – 2012. – Вип. 17. – С. 234-236.
8. Колосов Р.В. Поняття й місце агентського договору в цивільному праві // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 3. – С. 42-45.
9. Мельник О. О. Господарське право: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2005. — 208 с.
10. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України/ За ред. В.М. Коссака. – К.: Істина, 2011. – 976с.
11. Свистун Лариса Яківна. Договори перевезення вантажів автомобільним транспортом : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. - К., 2015.

12. Правове регулювання перевезення вантажів залізничним транспортом : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Е.М. Деркач; НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. — Донецьк, 2015. — 20 с. — укр.
13. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник.: У двох томах / За заг. ред. Я.М. Шевченко. – Т. 2. Особлива частина. – К.: Концерн „Видавничий Дім „Ін Юре”, 2003. – 408 с. 21.
14. Цивільне право України: Підручник / Є.О.Харитонов, Н.О. Саніахметова. – К.: Істина, 2013. – С. 448. 22.
15. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч./ За заг. ред. Я. М. Шевченко. - К.: Концерн «Видавчий Дім «Ін Юре», 2004. - Ч.2. - 896 с. ;
16. Науково-практичний коментар ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ/За ред. В.К. Мамутов - Юрінком Інтер, 2004 – 541 с.
17. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року за № 436-IV// Відомості Верховної Ради (ВВР) – 2003. - №18, №19-20, №21-22. - ст.144.
18. Науково-практичний коментар ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ/За ред. В.К. Мамутов - Юрінком Інтер, 2004 – 541 с.
19. Підприємницьке право: Підручн. / За ред. О.В. Старцева: 2-ге вид., перероб. і допов. - К. : Істина, 2005. - 600 с.